

# Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 132 2011

*I distribution:*

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

## REDAKTIONSKOMMITTÉ:

*Göteborg:* Stina Hansson, Lisbeth Larsson

*Lund:* Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

*Stockholm:* Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

*Uppsala:* Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

*Redaktörer:* Otto Fischer (uppsatser) och Jerry Määttä (recensioner)

*Inlagans typografi:* Anders Svedin

Utgiven med stöd av

*Magnus Bergvalls Stiftelse*

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till [info@svelitt.se](mailto:info@svelitt.se). Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 15 juni 2012 och för recensioner 1 september 2012. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <http://www.svelitt.se/samlaren/index.html>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften.

Uppsatsförfattarna erhåller digitalt underlag för särtryck i form av en pdf-fil.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen [www.svelitt.se](http://www.svelitt.se).

ISBN 978-91-87666-29-4

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by  
Elanders Gotab, Stockholm 2012

Moravia berömd även utanför Italien. De senare romanerna och novellsamlingarna vittnar däremot om avtagande inspiration och får en något repetitiv karaktär. Det blir erotiska triangeldramer med små variationer, inramade av långa dialoger och essäistiska utläggningar om sexualiteten. Naturligtvis vill de Ceccatty inte gärna kritisera de verk han själv översatt, men denna kreativa avmattning hade i varje fall kunnat få en problematiserande kommentar.

De Ceccattys biografi förtjänar beröm för sin mångsidighet. Det handlar inte bara om en berömd författares liv och verk. De många beskrivningarna av Moravias umgänge och omgivning gör boken till ett stycke innehållsrik italiensk nittonhundratals-historia, litteraturhistoria och filmhistoria. Inom dessa ämnesområden besitter de Ceccatty imponerande sakkunskap. Också litteratursociologiska omständigheter av intresse anförs. Besked ges om Moravias ställning i offentligheten, om hans med tiden smått fabulösa inkomster och globala berömmelse. Han utgör ett tidigt exempel på författaren som massmedial världskändis. På Roms gator och även under utlandsresor blev han igenkänd, inte alltid därför att man läst hans böcker, utan emedan ansiktet var bekant från televisionen.

De författare som Moravia oftast nämner i lovprisande ordalag är Dostojevskij och Joseph Conrad. Bland inhemska föregångare ser han klassikern Manzoni som föredömlig, då denne i sin historiska roman *I promessi sposi* förenar det enskilda och det offentliga i en fiktiv värld där de särpräglade individerna också agerar som integrerade i ett socialt sammanhang. Dock delade ateisten Moravia naturligtvis inte Manzonis klerikala och katolska ideologi.

Dessa referenser kan sägas ringa in och bestämma författarens intentioner. Samtidigt förblir det skönlitterära skapandet ett mysterium, vilket de Ceccatty ödmjukt inser. Så var det också för biografins föremål. I Alain Elkanns nämnda intervjubok får den äldre Moravia frågan varför han skriver, och svarar: "j'écris pour savoir pourquoi j'écris."

Conny Svensson

Richard Wires, *The Politics of the Nobel Prize in Literature. How the Laureates Were Selected, 1901–2007*, The Edwin Mellen Press. Lewiston, Queenston & Lampeter 2008.

Richard Wires har en mer spännande bakgrund än de flesta av oss. Han är utbildad till historiker och jurist och hamnade så småningom som professor vid Ball State University, där han undervisade i idé- och lärdomshistoria. Men innan han kom dit tjänstgjorde han inom kontraspionage i Europa. Han har dragit nytta av sina erfarenheter därifrån både i studier av spionmotiv i skönlitteraturen och i ett standardverk om en av de mest kända spionaffärerna, *The Cicero Spy Affair. German Access to British Secrets in World War II* (1999).

Med tanke på denna bakgrund skulle man kunna förvänta sig att han vid sin genomgång av drygt hundra års hantering av Nobelpriset kom med dramatiska avslöjanden, exempelvis vad gäller de politiska överväganden som kommit till stånd under den långa period som han överblickar; denna period rymmer ju bland mycket annat de två världskrigen och det kalla kriget. Titeln på hans måttligt tjocka bok på drygt 270 sidor talar också i denna riktning. Man tänker särskilt på de rykten som figurerar om att CIA skulle ha verkat för att Pasternaks *Doktor Zjivago* trycktes på originalspråket och inte bara, som skedde först, på italienska, för att på det sättet befordra hans kandidatur till 1958 års Nobelpris. I sak har Wires här knappast något att tillföra. Man studsar snarare till inför att han just när det gäller detta klandrar Svenska Akademien för att ha spelat "a well-meaning but dangerous game" (146). Det påminner om den reaktion som också Tage Erlander gav uttryck för i sin dagbok.

Politiken har ofta varit en svårbestämd faktor vid hanteringen av prisen. Akademien har av naturliga skäl avsvurit sig från att ha tagit politiska hänsyn. I vissa fall har den rentav velat bevisa sin oavhängighet genom att belöna kontroversiella kandidater. Och det är exempelvis känt att Hammarskjöld, den mest politiskt erfarne i Akademien, misstänkte att det fanns politiska överväganden där andra ledamöter inte såg på saken så. Wires är oftast återhållsam jämfört med andra kritiker. Bara i förbigående invänder han mot Espmarks karaktäristik av prisen till Churchill 1953 och till Hemingway 1954.

Bland dem som inte fick Nobelpriset har Ezra Pound tilldragit sig stor uppmärksamhet. Wires snuddar vid det motstånd som Österling stod för och lyckades få Dag Hammarskjöld med på, men

han har helt förbisett de speciella och intressanta övertonerna i detta fall, trots att han tagit del av Hammarskjölds korrespondens (141).

Richard Wires är dock spännande på ett annat sätt och har vissa förtjänster. Han har oväntat rätt i sina från början uttalade anspråk på att här tillhandahålla en av få framställningar som tar befattning med det litterära Nobelpriset hela historia (I). Att man med fog fortfarande kan resa sådana anspråk kräver en närmare förklaring. Det beror på själva den grundläggande ordningen med dess märkliga blandning av djup och ofta bestående hemlighetsfullhet hos dem som verkligen vet, och den bullrande offentlighet som kortvarigt ger sig tillkänna vid varje offentliggörande av årets pristagare.

Wires har en poäng när han gör anspråk på att som en av de få ta fasta på "strong unifying patterns" (I). Det slutgiltiga målet för hans kartläggning kan sägas vara att urskilja mönstren bakom besluten, även om de inte går att sätta på formel. Wires menar att hans genomgång gjort policyn mer begriplig. Men med viss besvikelse måste han konstatera att det inte går att få fram några genomgående principer. Den successiva förnyelsen av den prisutdelande kretsen är en av flera faktorer som sett till att det uppstått variation – men också bekymmer för en forskare som söker enhetliga formler.

I sin jakt på övergripande förklaringar kan Wires inte avhålla sig från att komma med kritik. Redan från början tenderade valen av litterära pristagare att följa andra vägar än vad som gällde för de vetenskapliga. Man har avvikit från donators avsikter genom att oftast inte belöna enskilda prestationer, utan hela livsverk (232). Kravet på idealism är välbekant och ofta diskuterat (234), men var tydligast alldeles i början. Med direkt avvikelse från testamentet har Akademien numera i praktiken valt att avstå från detta krav. Vidden av litteraturbegreppet är också ett problem, och här kan man peka på prisen till Russell (1951) och Churchill (1953) som problematiska (233).

Efter att först ha presenterat grundläggande fakta om Nobel och Nobelpriset, och mer specifikt om litteraturpriset, förser oss Wires med en relativt komprimerad krönika där han gör en ibland något mekanisk uppdelning på ungefärligt decenielånga perioder. Rubrikerna över perioderna bidrar till att ge eftertryck åt deras särdrag: "An Undistinguished Start (1901–1911)", "Reinterpreting Idealism (1921–1929)", "Pendulum Politics (1958–1970)". "Modern Masters (1945–1957)" är väl det som kommer Espmarks utpekande av förnyare när-

mast. Andra periodbegrepp är blekare. "Dissension and Dictators (1930–1944)" och "Diversity and Difficulties (1982–1994)" hjälper knappast läsaren, och kanske inte heller författaren, att strukturera materialet.

Som längst i sin kritik går Wires när han irriteras över att Akademien inte själv fastlagt några principer för sina val (234 f). Det hade onekligen underlättat Wires arbete – men frågan är om det hade gjort det särskilda uppdraget enklare att utföra. Detta resulterar i vilket fall i en villkorlig dom över verksamheten: "lacking the consistency in standards and excellence in choices that such an honor ought to represent" (247).

Vilka pristagare som i perspektiv känns som förtjänta av sina Nobelpris är något som Wires både funderar över och diskuterar, och han har gjort sig större möda än de flesta granskare genom att utföra en del räkneövningar. Fördelningen på olika länder har hela tiden varit föremål för debatt, både inom och utom Akademien (236). I en uppdelning baserad på pristagarnas huvudsakliga genrer får Wires fram att 60 procent av prisen gått till romanförfattare, 25 procent till poeter, 13 procent till dramatiker och de resterande två procenten till övriga (237). Obalansen vad gäller könsfördelningen är inte lätt att försvara (238). Av de fyra första decenniernas pristagare vill Wires bara räkna några få som givna i kanon: Kipling, France, Yeats, Shaw, Bergson, Mann, Pirandello och O'Neill (239). Det finns många framstående författare som inte fått priset (239 f). "Failure to honor Joyce is the most striking example of the cautious Academy's stand against modernism." (240) Perioden 1945–70 framstår i bättre dager (241).

Särskilt i jämförelse med många andra utländska bedömare framstår Wires som väl förtrogen med materialet. Det är att beklaga att han valt att bara ge en gallrad litteraturförteckning om Nobel, Nobelpris i allmänhet, litteraturpriset, bakgrundslitteratur och periodica, och dessutom endast tagit upp engelskspråkig litteratur. Kjell Espmarks standardverk spelar en viktig roll för hans egen framställning, även om han inte fått med översikten i den senaste utgåvan från 2001. Han vill dock göra gällande att både Espmark och föregångaren Anders Österling, som överblickade det första halvseklets pris, gett en för positiv bild av verksamheten (239).

Trots kritiska synpunkter måste Richard Wires i huvudsak anses styrka uppfattningen att Nobelpriset klarat sig förvånansvärt väl genom världstu-

multet. Han ser inte heller några avgörande problem med hur man i Akademien organiserat sig för att hantera det ökade antalet kandidater till priset (230). Han styrker oss också i den uppfattning som ter sig naturlig i Nobelprisets hemland, nämligen att det lyckats behålla sin ställning som det utan jämförelse viktigaste litterära priset (229).

Jenny Westerström

Kerstin Bergman & Sara Kärrholm, *Kriminallitteratur. Utveckling, genrer, perspektiv*. Studentlitteratur. Lund 2011.

Deckaren fortsätter att vinna mark i kulturdebatten, i bokhandeln och på universiteten, men trots det mediala, kommersiella och internationella genomslaget har det länge saknats ett introduktionsverk på svenska. Kerstin Bergmans och Sara Kärrholms *Kriminallitteratur. Utveckling, genrer, perspektiv*, publicerad i början av 2011, är tänkt att fungera i första hand som en grundbok för universitetsundervisning om deckare, men också som ”inspirerande läsning för den enskilde deckarläsaren, för läsecirklar och kvällskurser” (s. 9).

Första hälften av *Kriminallitteratur* kan beskrivas av en serie översikter; i kapitel 1–2 avhandlas internationell och svensk deckarhistoria medan kapitel 3–7 fokuserar dels på detektivgestalten, dels på en rad subgenrer som pusseldeckaren, den hårdkokta deckaren, polisromanen och thrillern. Dessa kapitel har framför allt en inventerande karaktär där författare, titlar, litterära gestalter och troper av betydelse introduceras och sammanfattas. Särskild vikt läggs vid kopplingar mellan text och samhälle: världskrigens betydelse för den eskapistiska pusseldeckaren, kalla krigets för 1980-talets thriller och så vidare. Ett intressant exempel är den hårdkokta detektivromanen: med hjälp av populärlitteraturforskaren John G. Cawelti visar Kärrholm hur dess genomslag under mellankrigstiden sammanfaller med ökade krav på individuell framgång, särskilt kännbara för dem som upplevde sig avskurna från det amerikanska samhällets sociala elitskikt. Denna genres demoniserade kvinnoporträtt kan också förstås i ljuset av de amerikanska kvinnornas intåg på samhällsområden som tillgängliggjorts för dem genom kriget. Diskussionen förs vidare i ett fördjupande kapitel där Kärrholm får möjlighet att lyfta fram en kvinnlig hårdkokt tradition, intressant i sin inverkan av genremönster. Det är lätt att se hur

denna typ av ständig förnyelse bidrar till att göra deckaren livaktig.

Varje kapitel som berör en specifik subgenre inleds med en genomgång av sagda genre i ett ’internationellt’ (angloamerikanskt) perspektiv, vilken följs av samma genres historia och utveckling i Sverige. Följden blir att den svenskspråkiga litteraturens koppling till den internationella (angloamerikanska) synliggörs. (I likhet med Bergman och Kärrholm syftar jag här med begreppet ’angloamerikansk’ på den brittiska och nordamerikanska kulturen snarare än den nordamerikanska engelskspråkiga kulturen.) Däremot saknas kanske ibland en diskussion om det särpräglade i den skandinaviska deckartraditionen – just det som har gjort den så framgångsrik i exempelvis den angloamerikanska världen. Bergman och Kärrholm snuddar vid detta, bland annat i de avsnitt som specifikt behandlar samhällskritik i kriminallitteraturen, men tyvärr utan att presentera några verkliga slutsatser. Att det internationella urvalet så gott som uteslutande är hämtat från Storbritannien och USA motiveras genom det, något tveksamma, påståendet att litteratur från andra språkområden ”inte helt enkelt låter sig infogas i de genremönster och historiska utvecklingslinjer som präglar den angloamerikanska (och svenska) traditionen” (s. 10). Möjligen är det särskilt tveksamt i ljuset av Bergmans och Kärrholms definition av kriminallitteratur, som är den bredast tänkbara: ”alla fiktionella skildringar där brott och utredningen av brott står i centrum för berättelsen” (s. 11). Ett annat skäl till urvalet torde vara att en stor del av den lätt tillgängliga forskningen bygger på angloamerikansk kriminallitteratur; Bergman och Kärrholm blir också själva del av denna cirkelrörelse, där angloamerikanska deckare är väl representerade i forskningen, vilket i sin tur uppmuntrar till vidare forskning om just angloamerikanska deckare. Trots att det givetvis kan vara både utrymmeskrävande och metodiskt problematiskt att söka sig bortom det engelska språket, önskar man sig som läsare ändå ibland en vidare utblick, åtminstone mot resten av Europa. För risken med att reproducera den angloamerikanska berättelsen om deckaren blir en dragning mot det statiska, där gamla sanningar om genren traderas utan att ifrågasättas.

Betydligt mer dynamiska är kapitlen 8–12, där ett antal relevanta, annars ofta saknade, perspektiv anläggs. Välkommet är det avsnitt som behandlar deckare och genus, i vilket ges en kortfattad motbe rättelse till det maskulina paradigmet inom krimi-